

**TRANSPORT TIZIMLARINI TASHKIL ETISHDA EKOLOGIK
TALABLARNING ZARURATI**

*Rasulov Umidjon Muzaffarjon o'g'li
Sultonov Avazbek Abdug'affor o'g'li
Raximberdiyev Sardorbek Alijon o'g'li
Farg'ona Politexnika insitituti talabalari*

Har yili shaharlardagi millionlab odamlar transport vositalaridan chiqadigan havo ifloslanishi bilan bog'liq kasalliklardan, shuningdek, avtomobil yo'llaridan chiqadigan shovqinlardan aziyat chekmoqda. Normativ hujjatlarda transport-yo'l kompleksining atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirish uchun bir qator tadbirlar belgilangan bo'lib, ularning amalga oshirilishi avtomobil yo'llarini loyihalashtirish, qurish, ta'mirlash va saqlashga bo'lgan ekologik talablarning ortishi bilan birga bo'lishi kerak. Avtotransport kompleksini ekologizatsiyalashning mazkur yo'nalishlarini amalga oshirish ekologiya va atrof- muhitni muhofaza qilish, bo'lajak muhandislarning ekologik savodxonligini oshirish borasida muayyan bilim va ko'nikmalarni talab etadi. So'ngi yillarda jamiyatning atrof-muhit bilan o'zaro hamkorligi muammolariga bo'lgan e'tibori keskin oshdi.

Yo'l-transport kompleksining atrof-muhitga ta'siri nazariy asoslari, avtomobil yo'llarini qurish, ta'mirlash va ishlatishda atrof-muhitdagi salbiy ko'rinishlarning tavsiflari berilgan. Ammo jamiyatni rivojlangan avtotransport kompleksi bilan ta'minlaydigan afzalliklar bilan bir qatorda, uning rivojlanishi, afsuski, atrof-muhit va insonga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Transport majmuasi atrof-muhitning eng katta ifloslantiruvchi vositasidir. Mamlakat miqyosida barcha manbalardan atmosferaga ifloslantiruvchi moddalarning umumiy chiqindilarida transportning ulushi 45% ga (shaharlarda - 85-95%), "iqlim" gazlarining emissiyasida-10% ga etadi. Shahar aholisining shovqin ta'sirida transportningulushi 85-95% [4].

Respublikamizda qabul qilingan avtotransport kompleksi va tabiatni muhofaza qilish faoliyatining davlat boshqaruvi amaliyoti hozirgi vaqtda avtomobil transportining ekologik xavfsizligini ta'minlash muammolarini hal qilishning asosiy yo'nalishlarini, davlat organlari, korxonalar va tashkilotlar o'rtasida tegishli vakolatlarni aniq taqsimlashning yo'qligi, samarali iqtisodiy mexanizmlarning yo'qligi, yuqori darajadagiekologik xususiyatlarga ega avtotransport vositalarini ishlab chiqarish va ulardan foydalanishni rag'batlantirish imkonini beradi [6]. Avtomobil transportining ekologik xavfsizligini ta'minlashning amaldagi tizimining past samaradorligi, birinchi navbatda, amaldagi tabiatni muhofaza qilish qonunchiligi statsionar ifloslanish manbalari bilan bog'liq muammolarga qaratilganligi va transport faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarinihisobga olmaganligi bilan bog'liq — katta va

tobora ortib borayotgan avtotransport vositalarining soni, ularning yuqori harakatchanligi va aholi zichligi yuqori bo'lgan hududlarda doimiy foydalanish.

Ekologik vaziyatni yaxshilash uchun quyidagilarga etibor berish kerak:

- avtotransport vositalari chiqindilarining texnik standartlarini doimiy ravishda qisqartirish;
- avtotransport vositalarining ekologik nazoratini tashkil etishda va avtotransport vositalaridan foydalanishga cheklovlar qo'yishda foydalanish maqsadida ekologik tasniflashni joriy etish;
- avtotransport vositalarining ekologik tasnifini o'tkazish va ularning ekologik sinfini oshirish chora-tadbirlari;
- dvigatel yoqilg'isini sotishda avtotransport vositalarining ekologik xavfsizligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish;
- yo'l harakatini tashkil etish, ko'cha-yo'l tarmog'ini rekonstruksiya qilish, atmosferadagi ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan maksimal kontsentratsiyasi normativlari va avtotransport harakati natijasida yuzaga keladigan maksimal ruxsat etilgan shovqin darajalari turar-joy binolari hududida ortiqcha bo'lsa, avtotransport vositalaridan cheklangan foydalanish hududlarini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish;
- avtotransport vositalarining ekologik sinfini hisobga olgan holda ekologik nazorati;
- ularning chakana savdosi davomida vosita yoqilg'isining sifatini nazorat qilish.

Zamonaviy sharoitda avtomobil parki soni va u tomonidan olib o'tilayotgan yuk va yo'lovchilar soni ortib borayotgan sharoitda atrof-muhitning tozalik darajasini saqlab qolish eng muhim vazifadir.

Ushbu muammoning turli jihatlarini o'rganish salbiy ta'sirlarni cheklash, odatda, ajralib turadigan va yuqori darajada ixtisoslashgan xarakterga ega bo'lgan ko'plab sohalarda amalga oshiriladi.

Shubhasiz, ifloslanish muammosini hal qilishning yagona turi mavjud emas va optimal yechim faqat yuqorida qayd etilgan ta'sir darajasini belgilovchi bir-biriga bog'liq bo'lgan omillar majmuasini o'rganish asosida amalga oshirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. D.Y.Yormatova, X.S.Xushvaqtova, "Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish" «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2018.
2. <https://www.uznature.uz/>
3. O'zbekiston Respublikasining "Yo'l harakati xavfsizligi to'g'risida»gi qonuni (yangi tahriri). Toshkent sh., 2021-yil 25-fevraldagi O'RQ-677-sonli.